

гетьмане, твоя слава в мовчанню нікди не зостане, поки Дніпр з Дністром многорібній плинути будуть, поті дільності теж твої сливнити. Не зайдеш в глибоке нікди запомніння, ані то літа пустить в довгое мовчіння”.

Про патріотичне спрямування цього твору і безперечні симпатії до запорізького кошацтва, його історії, що прославлена в цьому поетичному панегірику, свідчить наведена історична паралель між запорізьким кошацтвом і давніми слов'янами, які “за Олега, росського монархи, пливали в човнах по морі і на Царград штурмували... Бивали межи войськом тим князі і пани, з которых виходили добрі гетьмани, яким і tot їх гетьман, Петр Конашевич, бив, який справ рицерських дільностю всюди слив”. Твір пронизує глибоке розуміння ролі запорізького кошацтва: “О Войську Запорозькому кождий может знати, як оно ойцизні ест потрёбно, уважати, Україна тим войськом вцале зоставает, а где запорозцов ніт, татарин впадает...”.

Публікації: Голубев С. Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники: В 2-х т. – Киев, 1883. – Т. 1. – С. 17-46; Титов Хв. Матеріали до історії книжної справи на Вкраїні в XVI-XVIII вв. Всезібірка передмов до українських стародруків. – Київ, 1924. – С. 37-51; Українська література XVII ст. – Київ, 1987 (Серія: Бібліотека української літератури). – С. 220-238; Українська поезія. Кінець XVI – початок XVII ст. / Упоряд. В. П. Колосова, В. І. Крекотень. – Київ, 1978. – С. 322-338; Українські гуманісти епохи Відродження: Антологія у 2-х ч. – Київ, 1995. – Ч. 2. – С. 231-249.

Місце зберігання: Відомі 2 примірники – Росія, Москва (РДБ); Санкт-Петербург (РНБ).

Каталоги стародруків: В помощь составителям сводного каталога старопечатных изданий кирилловского и глаголического шрифтов: Метод. указания: Славянская кирилловская печатная книжность XV – первой четверти XVII в. / Сост. Ю. А. Лабынцев. – Москва, 1982. – № 106. – С. 43; Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. – Львів, 1981. – Кн. I (1574-1700). – С. 41; Карагаев И. П. Описание славяно-русских книг, напечатанных кирилловскими буквами. – С.-Петербург, 1883. – Т. 1. – № 274.

– С. 368; Максименко Ф. П. Кириличні стародруки українських друкарень, що зберігаються у львівських збірках. – Львів, 1975. – № 214. – С. 40; Украинские книги книги кирилловской печати XVI-XVIII вв.: Каталог изданій, хранящихся в ГБЛ. – Вып. 1: 1574 – I пол. XVII в. / Сост. Т. Н. Каменева, А. А. Гусева. – Москва, 1976. – № 35. – С. 19; Ундельский В. М. Очерт славяно-русской библиографии. – Москва, 1871. – № 249. – С. 35.

Література: Возняк М. С. Історія української літератури: У 2-х кн. – 2-ге вид., випр. – Львів, 1992. – Кн. 1. – С. 533-539; Голубев С. Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники. – Київ, 1898. – Т. 2. – С. 321-402; Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. – Львів, 1981. – Кн. I (1574-1700). – С. 41; Маслов С. Вірші Касіяна Саковича “На жалосний погреб П. К. Сагайдачного” // Українська література. – 1942. – № 5-6. – С. 222-226; Харлампович К. Западнорусские православные школы XVI и начала XVII века, отношение их к инославным, религиозное обучение в них и заслуги их в деле защиты православной веры и церкви. – Казань, 1898. – С. 352 -360, 393-396, 402-404, 431-438, 513-514, 519-524.

Микола Ковальський

Bіталій (* ? – † після 25.09.1607 – 1612, м. Вільно)

Проповідник, перекладач. Очевидно, він згаданий у документі Святоуспенського монастиря біля Львова 12 червня 1601 року як “Виталий нотарий и анакгностер (церковний чтець – I. M.) монастира Уневского”. Шостого липня 1603 року В.-К. Острозьким була видана “презента, після відмови службника Олександра Путятицького, на ігуменство (у Дубенському монастирі – I. M.) св. Хреста для священоінока іеродиякона Віталія благочестіє подвигаючого”. Письменник I. Вишненський у своєму “Посланні до Домникії” (Унів. 3.04.1605 р.), різко реагуючи на закид деяких українських діячів про те, що він ви-

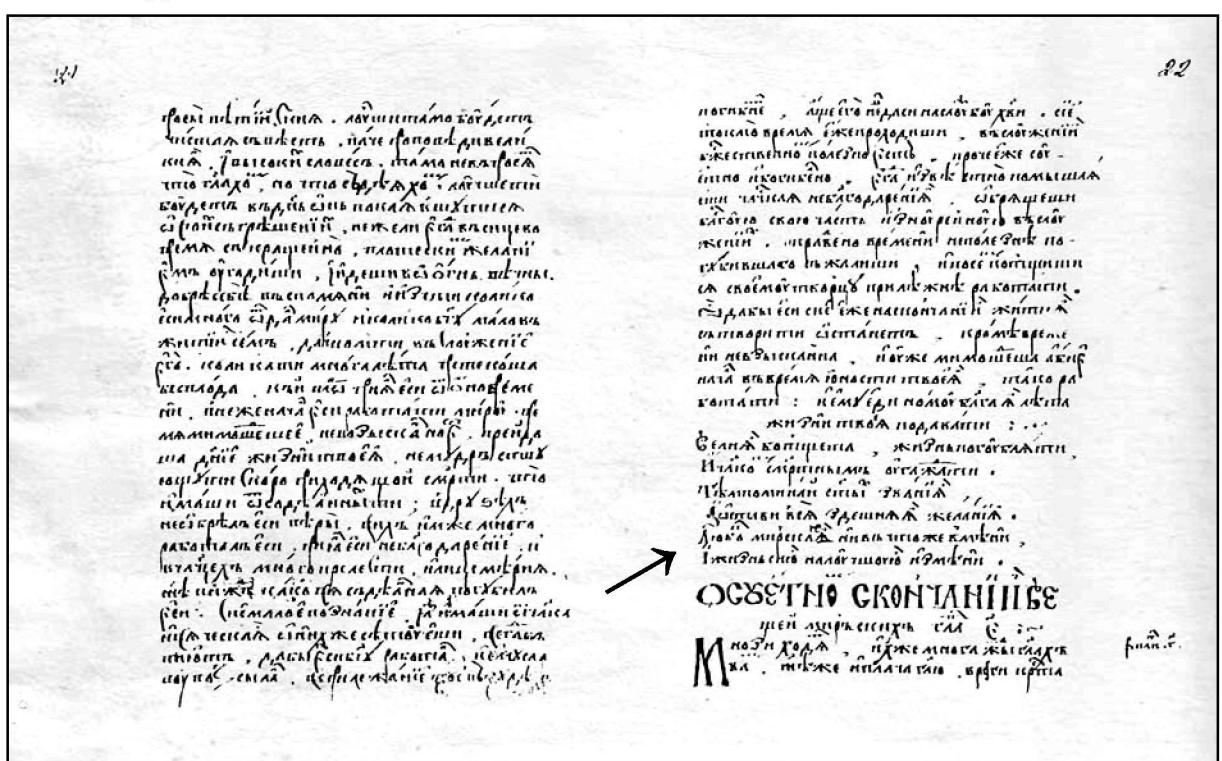
ступає проти освіти, відповів: “Не бо аз хулю грамотичное учение и ключь к познанию складов и речей, яко же нѣцыи мнят и подобно глаголют: “Зане же сам не учился, того ради и нам завидит и возбраняет”. Сей же глас, мню, в первых пан Виталий, казнодѣя волынский, отрыгал”.

Останній відомий документ про “Віталія, ігумена Чеснохрестського” у Дубні походить із 25 вересня 1607 року. Пізніше він переїхав до Вільно, можливо, сталося це після смерті його покровителя *B.-K. Острозького* (†13.02.1608).

За свідченням віленських білоруських братчиків “при обиранью стану живота своего, все што мъл, тоесть маентность до- часную, тъло тлѣньное и свѣт марньный запродаши, клейнотъ вѣры а перло науку б[о]годухновенныихъ в куплю житія своего набывши проповѣди слова Б[о]жого обрал себѣ катедру”.

Будучи тяжко хворим, він однак “день и ночь працювалъ крецького и латинскаго языка книгу переводу”. Відомий лише один його твір “Діоптра”, збірник загальноморальних, насамперед, аскетичних висловів та роздумів. Відсутні грунтовні текстологічні дослідження пам’ятки, зокрема, не встановлені її джерела. Лише *I. Франко* опублікував розвідку про наявні в ній вірші.

Список, який, вочевидь, походить від оригіналу перекладу В., а не друку, має такий заголовок: “Діоптра мірозрітелнаа а[льбо] Зерцало извѣстно оуказоующе соету мира настоащао и упасно в нем жити ч[олові]ка наставляюще многими с[вят]ыми догматы ющескими одобрено. И словенъски много- гръшныи Виталиемъ игоуменомъ Ч[е]стного Кр[е]ста в Дубнѣ. Въ наставленіе и оутѣшеніе православныи христианъ чорниломъ ново изображенъ лѣта ѿ юкоупленіа мира *хахд*”.

Вірші з акrostихом ВИТАЛІ в рукописному списку “Діоптри” Віталія (Дубно. Кінець 1604 року)

Семіномъ Панъ єго М.

Панъ, ІАНЪ Кна́зи Окгніскому, Под
коморицъ Троцкому. И проча.
Со Господѣ радоватися.

Хс Спаситель нашъ, Ев. а М. Пане. Купцъ
гандлевъ дхъйны: подпрѣпобѣстю сего
свѣтнаго торжника, всловехъ правды своеї
залещаєть наимъ мовечы: Подобно єсть цртво
мѣное чакъ купцъ: кото́рый ищучы дорожихъ
клиентовъ, перло коштовное на́дѣть, а все што
маєть продавши, ѿное купуетъ. Таковыми до-
роги клиентовъ купцами, прѣтымъ Пророци,
Апли и учители Црковные бывали, Суть ини
на́дѣкъ ихъ наследники: Ското́рыхъ непослѣд-
нѣйшимъ, ѿнъ зажитый и вѣчне тра́лое пам'я-
ти годный Еродіаконъ Биталий вѣдучы:
Принесиранью станъ живота своего, все што мѣ-
то єсть маєтнсть дочаснью, тѣло тѣйное, и
свѣтъ мѣрный запродавши, клиентъ вѣры;
а перло на́дѣкъ Бгодъновеныхъ: Вкуплю житія
своего набываши, Проповѣди слова Бжего ѿбра-

Сб

зог

Предмова.

собѣ Катедрѣ: Анато́й, нешди́но то, што само
мѹ слова слѹженїю прислѹшало ѿправдѹющы, въ
вшелжінхъ Бѣгѹ прыемныхъ, а людскому зва-
нїю належны справа День и Ночь працювали:
Кгрецкого и Латинскаго языка книгъ перево-
дѹ, и библиотекой справъ духовныи Закаве, а
внѧтложной своєй хоробре незанехали; Скоторыи
ѡднѹ Свѣтларде сего скѣтнє марности АІС
ПТРѢ названию преложиши: Ико наложи-
шѹ походни, при Церкви Братства нашаго,
и прнрѣбѣ тѣла своего заставиша тѹ, иже бы
попудромъ не вѣдомости нележала Здрѹкомъ
пима, Законенеомъ Церкви оумысланно ѿ-
гласити: Которади штекы ѿсобѣ мѣла неіакъ
ки жаждомѹ станови пожигачна была: и бе з
нашого судај самий Титулъ оучы. АІС П
ТРѢ ковѣмъ з Кгрецкого, проникнеемъ, скро-
проглаждомъ альбо вникомъ есть властнымъ,
когорого Інструментъ: далеко ѿдѣглыє ксма-
хи, полж, лесы, любъ штоколвекъ хотиши ви-
деть, люди захыбають, и прешкало окомъ бѣ-
шное начине вглядити. Тысмъ же спосомъ,
и та же духовна АІС ПТРѢ икъ ѿзвѣ, цадле
нѣжкомъ, мнозерный, прѣдко ѿмѣнний, и го-

БОЛГО

Насправді, завершена книга була десь на початку наступного року, бо в заголовку другого, передостаннього розділу, відзначено, що написаний він 25.12. 1604 року.

Заголовок друку 1612 р.: “Діоптра сиречь зерцало. Албо изображеніе язвѣстное живота ч[е]л[ові]ч[ес]каго въ мирѣ. ѩи многих С[вя]тых Б[о]ж[е]ственныхъ писаній и ѩескихъ догматъ съставленна. На словенскій газыкъ вѣчное памети годнымъ ѩцемъ Виталіемъ ігуменомъ въ Дубнѣ преложона и написана”. Твір видавався ще в білоруських друкарнях у Вевісі (1642), Кутейні (1651, 1654), Могильові (1698).

Образна система віршів та прози “Діоптри” близька до деяких частин анонімного віршованого полемічного комплексу кінця XVI – початку XVII століття. “Архідіакон, учитель и любомудерець Виталій” згаданий у найвідомішому православному полемічному творі “Палинодії” (1622) З. Котистенського. Фігурує він поряд із грецьким діячем, викладачем грецької мови у львівській братській школі Арсенієм Елласонським, учителем та проповідником Стефаном Зизанієм, писарем, керівником віленської друкарні Леонієм Карповичем.

Джерела: Віталій ерод., Діоптра. Кінець 1604 – початок 1605 // ІР НБУВ. – № 4001; Віталій ерод., Діоптра. – Вевіс, Друкарня вільнюського братства. – 1612. – Арк. I нн.-I нн. зв., 2 нн. зв. – 3 нн.

Література: Возняк М. С. Історія української літератури. – Львів, 1992. – Кн. 1. – С. 389-390; Іван Вишеньський. Вибрані твори. – Львів, 1980. – С. 104-105; Кралюк П. Культурно-релігійне життя Дубна в кінці XVI – початку XVII ст. // Магдебурзькому праву у місті Дубні – 500 років. – Дубно, 2007. – С. 95-97; Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 86, 126-127; Памятники полемической литературы. – Кн. 1. – С.-Петербург, 1876. – Кн. 1. – Стп. 913; Перетц В. Н. Отчет об экскурсии. Семинария русской филологии в Житомире. 21-26 октября 1910. – Университетские известия. – Киев, 1911. – С. 24-27; Франко І. Забутий український віршописець XVII віку // Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка. – Львів, 1898. – Т. 22. – С. 1-16.

Igor Miцько

Bітковський Войцех (Witkowski Wojciech)

(* ? – † 04.1623)

Після смерті у 1616 р. Войцеха Бежановського католицька парафія м. Острога протягом певного періоду не мала священика, внаслідок чого підували так, що, як зазначається в *Актах (хроніці) острозького парафіяльного костелу*, біднішої від неї не було в усій дієцезії. В. прийняв пропозицію Костянтина і Януша Олександровичів Острозьких зайняти вакантне місце острозького плебана, проте наштовхнувся на незгоду Я. К. Острозького. Останній передав парафію кс. Бранвицькому. Стурбоване станом Острозького костелу духовенство у 1619 р. в Олиці на синоді ухвалило просити рівненського плебана В. взяти острозьку парафію під свою опіку. Як свідчать *Акти...*, В. погодився на пропозицію. Незабаром священик отримав призначення, а згодом й інвеституру. Поліпшення становища парафії стало основним заувданням новоприбулого плебана. Окрім іншого, ксьондз запровадив фінансову звітність острозького духовенства, зайнявся питанням повернення костельної маєтності – с. Лючина, провів судовий процес з острозьким старостою Станіславом Закжевським щодо повернення забраних ним костельних грошей та коштовностей, збудував для латинської школи два нових навчальних приміщення, найвірогідніше розпочав написання *Актів (хроніки) острозького парафіяльного костелу*. Помер В. наприкінці квітня 1623 р. під час поїздки до Львова.

Джерела: До історії латинської школи в Острозі. “Budynek Szkoły Ostrogskiej przy Kościele Ostrogskim (1620)” / Підг. М. Ковалський // Wolanie z Wołynia=Волання з Волині. – 1996. – № 9. – С. 37-39; Початок острозької Хроніки / Підг. М. Ковалський // Там само. – 1997. – № 19. – С. 45-47; Хроніка Острозької парафії. [Rok Pański 1617]. Obmyślanie Xiążat Ich M. w podawaniu X. Plebana / Підг. Т. Вихованець // Там само. – 2000. – № 34. – С. 46-47;